

İsrail’de Dini-Siyasi Güç Mücadelesinin Tezahürü Olarak Protesto Kültürü

Haydar Oruç

RAPOR 18

İsrail’de Dini-Siyasi Güç Mücadelesinin Tezahürü Olarak Protesto Kültürü

Haydar Oruç

RAPOR 18

İsrail’de Dini-Siyasi Güç Mücadelesinin Tezahürü Olarak Protesto Kültürü

Haydar Oruç

Ortadoğu Araştırmaları Uzmanı

Redaksiyon: Dr. Cafer Talha Şeker

Tasarım: Emre Turku

©ORDAF, Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği

İstanbul, 2021

ORDAF

Altunizade Kültür Merkezi, Üsküdar, İstanbul

www.ordaf.org

Bu yayının tüm hakları Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği-ORDAF’a aittir. Bu yayın ORDAF’tan izin alınmadan hiçbir şekilde yayınlanamaz ve çoğaltılamaz. Ancak atıf yapılarak alıntılanabilir.

İçindekiler

Giriş.	5
İsrail'in Toplumsal Yapısı	7
Süregelen Protestoların Motivasyonu ve Mahiyeti	8
a. Netanyahu Aleyhindeki Yolsuzluk Davası	9
b. Ta'l Yasası	10
c. Yahudi Ulus Devlet Yasası	11
ç. Covid-19 Salgınıyla Mücadeledeki Başarısızlık.	12
d. Sözde Yüzyılın Planı ve Batı Şeria'nın İlhak Planı.	14
e. Yahudi Yerleşimciler Konusu	15
f. Medya ve Sivil Topluma Yönelik Baskılar.	16
g. Diğer konular	18
Protestoların Etkileri ve Muhtemel Senaryolar	20
a. Hükümetin Geleceğine Olan Etkileri.	20
b. Netanyahu Hakkındaki Yolsuzluk Davası	21
c. İç Siyaset	21
ç. Dış Politikaya Olan Etkileri	21
Sonuç	22
Kaynakça	24

İsrail’de Dini-Siyasi Güç Mücadelesinin Tezahürü Olarak Protesto Kültürü

Haydar Oruç

Giriş

1948 tarihli İsrail devletinin bağımsızlık bildirgesi yayınlandığı tarihe göre toplumsal çeşitlilik, insan haklarına saygı ve öngörülen temsili demokrasi nedeniyle ileri bir metin olarak görülmektedir. Metnin bu özelliği nedeniyle İsrail, Batı ülkeleri ve dönemin yegâne uluslararası örgütü konumundaki Birleşmiş Milletler nezdinde kısa sürede kabul görerek uluslararası sisteme kabul edilmiştir. Buna mukabil bahsedilen ilerici ideallere rağmen devletin bir anayasa olmaksızın kurulması ve sonrasında hiç bitmeyen dini-siyasi temelli tartışmalar bağımsızlık bildirgesinin toplumda yeterince karşılığı olmadığını göstermiştir. Hatta dönemin bazı kanaat önderlerinin kuruluş döneminde sergilenen siyasanın, uluslararası topluma kabul için başvuru- rulan bir taktik olduğuna dair sözleri, bağımsızlık bildirgesinin siyasi elitler tarafından başvuru- rulan siyasi bir araç olduğunu göstermektedir.

Kuruluş evresinden 1977’ye kadar uzanan dönemde devletin kurucu ideolojisi kimilerine göre araçsallaştırılmış olsa da kuruluş bildirgesindeki demokratik eğilimlerden herhangi bir sapma olmamıştır. Bu dönemin başat aktörlerinin ise kurucu elit olarak Avrupa’dan göç eden sosyalist tandanslı Aşkenaz Yahudiler olduğu görülmüştür. Kurucu elitin yeni devlete taşımış olduğu ideoloji olan sosyalizmin bir gereği olarak bu değerlere atıf yapıldığı düşünülse de, devletin hem Yahudi hem de Siyonist kimliği devamlı suretle saklı tutulmuştur. Seküler bir devlet tasavvurunun hâkim olduğu bu süreçte, dini cemaatlere ve otoritelere kısmi otonomi verilse de bu kesimlere devletin karar mercilerinde yeterince temsil imkânı verilmemiştir. Ancak sü-

Seküler-milliyetçi bazı gruplar hükümetin muhafazakâr gruplara çok taviz verdiğini iddia ederken muhafazakâr gruplar da seküler kesimleri devletin Yahudi kimliğini yok etmekle ve hainlikle suçlamaktadır.

reç içerisinde devam eden Yahudi göçleri (Aliyah) nedeniyle, kendini Yahudi olarak tanımlayan ama Avrupa dışındaki bölgelerden göç eden Sefarad ve Mizrahi kesimlerle Aşkenazlar arasındaki rekabet tırmanmaya başlamıştır. Bu tarihten sonra ise kurucu felsefenin temsilcisi olan İşçi Parti'nin mutlak iktidarı sona ermiştir. Bu zamana kadar bir şekilde temsil edilen dini cemaatler ve siyasi partiler ile milliyetçi partilerin ise artık daha fazla görünür olduğu ve hükümetlerde yer alarak, hükümet pratiklerini yönlendirdikleri görülmeye başlanmıştır.

Dolayısıyla İşçi Parti döneminde yeterince temsil edilmediğini düşünerek, devletin yönetiminde söz sahibi olmak isteyen sağ, milliyetçi ve dini partilerin itirazlarının yerini artık sol ve liberal kesimlerin protestoları almaya başlamıştır. Böylelikle önceleri sadece bazı dini cemaatler ile aşırı Siyonist milliyetçi mihrakların tertiplediği protestoların mahiyetinde bir değişim yaşanmaya başlamıştır. Yeni dönemde sadece marjinal kesimler değil mutedil olarak görülen sivil toplum örgütleri ve kendilerini apolitik olarak tanımlayan kesimlerin de hükümetler tarafından ortaya konulan fakat tasvip etmedikleri iç politikaya yönelik politika ve uygulamaları ve dış politika tercihlerini sorgular hale geldikleri görülmeye başlanmıştır.

Bugün hükümetin bazı politikalarıyla Başbakan Netanyahu'nun şahsına yönelik tepkiler olarak tezahür eden protestoların arka planında da benzer bir ayrışma olduğu görülmektedir. Zira bir kısım-ideolojik karşıtlık olarak da algılanabilecek şekilde devletin dindarlaştığını ve kurucu felsefeden uzaklaştığını iddia ederek mevcut uygulamaları protesto ederken, diğer bir kesim ise İsrail-Filistin meselesinin çözülmesine yönelik atılacak adımlarda taviz verilmesini protesto eder hale gelmiştir. Benzer şekilde bir kesim Başbakan Netanyahu'yu aleyhindeki yolsuzluk soruşturmaları nedeniyle eleştirip istifa etmesi gerektiğini ileri sürerken diğer kesim ise seçimlerde Arap partileriyle iş birliği yapan veya iş birliği kapısını açık bırakan görece sol tandanslı politikacıları ihanetle suçlamaktadır. Bununla birlikte seküler-milliyetçi bazı gruplar hükümetin muhafazakâr gruplara çok fazla taviz verdiğini iddia ederken bu muhafazakâr gruplar da seküler kesimleri devletin Yahudi kimliğini yok etmekle ve kendi siyasi misyonlarını eleştirenleri ihanetle ve din düşmanlığıyla suçlamaktadır.

Görüldüğü gibi eleştirilerin kökeninde etnik, dini ve ideolojik farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu nedenle, İsrail toplumunu oluşturan katmanlara daha yakından bakılıp bu katmanlarda yer alan aktörlerin kim olduğu ortaya çıkartıldığında, devam eden protestoların motivasyonunun daha iyi anlaşılabilceği değerlendirilmektedir. Bu maksatla çalışmanın ilk bölümünde toplumsal yapı, alt kırılımlara ayrılacaktır. Bu kapsamda mevcut yapı, dışarıdan bakıldığında yekpare bir görünüm arz etmesinin aksine; köken, din, etnisite, dünya görüşü (dindar/seküler), ideolojik tutum (liberal/muhafazakâr) olarak tasnif edilecektir. Böylelikle İsrail toplumunun farklılıkları ve çeşitlilikleri sergilenerek protesto/eylemlerdeki temel ayırt edici faktöre ulaşmaya çalışılacaktır. İkinci bölümde ise, toplumdaki kimlik ve dini-siyasi güç mücadelesinin tezahürü olarak ortaya çıkan protestolarda hangi grupların neyi ve niçin protesto ettikleri anlatılacaktır. Son bölümde ise, protestoların ülkenin iç ve dış siyasetine etkisi, güncel konular-

da belirleyici olma potansiyeli ve muhtemel sonuçlarına değinilecektir. Bu sayede İsrail'deki toplumsal hareketler ve bunların eylemleri sonucunda ulaştıkları siyasi çıktılar döngüsü okuyucuya sunulmaya çalışılacaktır.

İsrail'in Toplumsal Yapısı

İsrail toplumunun büyük kısmı kendilerini dini ve etnik olarak Yahudi olarak tanımlayanlardan oluşmaktadır. Ancak toplam nüfusun %76'sına tekabül eden bu kesimin, yerleşik halkın aksine, devletin kurulma sürecinin hemen öncesinde ve takip eden dönemde dünyanın farklı bölgelerinden gelenlerden oluşması, Yahudilerin kendi aralarında geldikleri bölgelere göre kategorileştirilmelerine yol açmıştır. Yahudiliğin etnik ve dini bir tanım olarak kabul edilmesi sebebiyle, her bir grubun diğerini ötekileştirmesi nedeniyle gruplar arasında geldikleri bölgelere bağlı olarak ortaya çıkan; inanç, gelenek-görenek ve ideolojik farklılıklar toplumsal yapının temel ayırt edici özelliği olmuştur. Bu kapsamda; Avrupa'dan gelenler Aşkenazi olarak tanımlanırken, İspanya'dan gelenler Seferad olarak isimlendirilmişlerdir.¹ Ayrıca Arap coğrafyasının değişik bölgelerinden gelenler Mizrahi olarak isimlendirilirken, Afrika'dan gelenler ise Falaşa olarak tanımlanmıştır.

İsrail toplumundaki diğer bir ayırım ise, kişilerin yaşam tarzları ve dünya görüşleriyle ilişkili olarak; seküler ve muhafazakâr şeklinde tezahür etmektedir. Seküler kesim aynı zamanda devletin kurucusu olarak da kabul edildiğinden, uzun süre ayrıcalıklı bir konumda bulunmuşlardır. Kuruluş döneminde egemen olan sosyalist siyonist düşüncesi, her ne kadar seküler bir karakter sergilemiş olsa da Yahudiliğin temel inanç ve davranış kalıplarından da vazgeçmemiş ve anayasal bir statü olmasa da muhafazakârlara özel bir statü verilmesine karşı çıkmamıştır. Ancak zamanla milliyetçi (Siyonist)/muhafazakâr kesimlerin daha fazla talepkar olmasına başlamasıyla, kurucu ideoloji de toplumdaki ayrıcalıklı konumunu kaybetmeye başlamıştır.

Revizyonist Siyonizm olarak da isimlendirilen bu kesimlerin yükselişi 1970'li yılların sonlarından itibaren İsrail'deki toplumsal yapıyı değişime zorlamaya başlamıştır.² Buna mukabil muhafazakâr ve milliyetçi kesimlerin arasında da yorum farkları ortaya çıkmıştır. Daha doğrusu eskiden beri var olan ama kendisine manevra alanı bulamayan farklı fikirler daha fazla temsil edilmeye başlamışlardır.³ Dolayısıyla seküler ve muhafazakâr ayrımı daha da derinleşerek kökene göre yapılan ayırımın da önüne geçer hale gelmiştir. Öyle ki, normal şartlarda dini uygulamalardaki farklılıklar nedeniyle bir araya gelmeleri pek mümkün olmayan Aşkenaz ve Mizrahiler bile, söz konusu olan daha seküler kesimlerle rekabet olunca bir araya gelmekten imtina etmemişlerdir.

Ancak muhafazakârlığın farklı tonları arasında zamanla derin ayrılıklar ortaya çıkmıştır. Zira muhafazakarlığı Siyonizm ile yorumlayan ve aralarında

Revizyonist Siyonizm olarak da isimlendirilen kesimlerin yükselişi 1970'li yılların sonlarından itibaren İsrail'deki toplumsal yapıyı değişime zorlamaya başlamıştır.

1 Aşkenaz-Seferad ayrımı için bakınız; "Aşkenaz-Sefarad ilişkileri, Farklılıklar", Şalom, 27.02.2013.

2 Eran Kaplan, "The Jewish Radical Right Revisionist Zionism and Its Ideological Legacy", The University of Wisconsin Press, 2005.

3 İsmail Başaran, "Muhafazakâr Yahudilik Siyonizm ilişkisi", *Mizanü'l-Hak İslam İlimleri Dergisi*, sayı.2, 2016, s.75-86.

hem Aşkenaz hem de Seferad kökenlerden olan bir grup İsrail devletini tartışmasız bir gerçeklik olarak görüp desteklerken, muhafazakâr ama daha Ortodoks temellere sahip muhafazakârlar ise devletin varlığına karşı çıkmışlardır. Toplumdaki farklılıkların muhafazakarlık derecesine göre isimlendirilmesinde ise karşımıza temel olarak dört kategori çıkmaktadır. Bunlar; seküler olanlardan muhafazakarlara doğru, Hilonim, Masorti, Datim ve Haredim olarak isimlendirilmiştir.⁴ Yukarıda ifade edilen gruplara ilave olarak, bazı dini otoriteler tarafından hala Yahudilikleri tartışılrsa da 1951 tarihli Yahudi Anavatanı yasasına istinaden topluca göç ettirilen bazı toplulukları da İsrail'in toplum yapısında değerlendirmek gerekmektedir. Bu kesimlerden en önemlileri olan ve Falaşa olarak isimlendirilen Afrika kökenliler daha önce zikredilmiş olup, ikinci sırada ise 1990'da Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bu bölgelerden İsrail'e gelen yaklaşık 1,5 milyon Yahudi gelmektedir. Gerçi bunların 500-600 bin kadarı İsrail üzerinden üçüncü ülkelere göç etmiştir ancak İsrail'de kalanların toplam nüfustaki ağırlığı her geçen yıl arttığından mutlaka hesaba katılması gereken bir grup olarak ele alınmalıdır.

Toplumu oluşturan katmanlardaki Yahudi olmayan %24'lük kesimin içerisinde kendine yer bulan; Katolik ve Ortodoks Hristiyanlar, Ermeniler, Dürziler, Bedeviler ile nüfusun yaklaşık %18'sine tekabül eden Araplar, İsrail'in toplumsal yapısında yer alan ancak Yahudi olmamaları hasebiyle pek çok haktan mahrum kalan kesimler olarak ele alınabilir. ⁵ Dolayısıyla İsrail toplumunun çok katmanlı ve çok kültürlü bir yapıdan teşekkül olduğunu söylemek mümkündür. Bu katmanlar arasında benzerlikler olduğu gibi, etnik ve dini bazı yakınlıklarına rağmen ideolojik duruşları nedeniyle tamamen zıt grupların olduğu da bilinmektedir.

Süregelen Protestoların Motivasyonu ve Mahiyeti

İsrail toplumunun çok parçalı bir profil ortaya koyması nedeniyle, halk kesimlerinin benzeşen yahut ayrışan sebepler nedeniyle sıklıkla protestolara başvurduğu bilinmektedir. Bazı durumlarda devlet refleksi gereği hükümetler bu protestolara rağmen kendi ajandalarını dayatmış olsalar da nihayetinde halk nazarında meşruiyetini kaybetmiş olan bu yönetimlerin iktidarı uzun ömürlü olmamıştır.

Mevcut İsrail hükümetinin de uzun süredir yukarıda belirtildiği gibi protestolara konu olduğu söylenebilir. Zira, başta koalisyon hükümetinin başbakanı olan Bünyamin Netanyahu'nun şahsına olmak üzere; hükümetin kurulma şekli ve kabine dağılımı, korona virüs ile mücadele şekli, üstesinden gelinemeyen ekonomik sorunlar, Filistinlilerle bir türlü sağlanamayan barış, Yahudi ulus devlet yasası nedeniyle toplumun diğer katmanlarının ötekileştirilmesi, Yeşhiva öğrencilerine askerlik muafiyeti tanınması, Şabat'ta iktisadi faaliyetlerin kısıtlanması, ağlama duvarında ibadetin bazı koşullara bağlanması, STK'ların yurt dışından aldığı fonların kısıtlanması ve bazı hükümet yandaşı STK'ların kayırılarak devlet fonlarından hak ettiklerinden daha fazlasını almaları, uluslararası insan hakları örgütlerin faaliyetlerin sınırlandırılması gibi liberal talepler olduğu gibi tam bunların aksi yönde talepler de mevcuttur.⁶

4 Süha Yurdakul, "İsrail'deki Yahudi Toplum Yapısı: Dindarlık Analizi", İnsamer, 19.12.2018: <https://insamer.com/tr/israildeki-yahudi-toplum-yapisi-dindarlik-analizi>

5 İsrail'deki nüfusun etnik ve dini olarak dağılımı için bakınız; <https://joshuaproject.net/countries/IS>

6 "Thousands protest nationwide against Netanyahu as demonstrations ratchet up", *Times of Israel*, 25 Temmuz 2020.

Özellikle Netanyahu hükümetinin destekçileri olan Shas ve UTJ gibi muhafazakâr partilerin seçmen kitleleri de kendilerine verilen sözlerin yerine getirilmemesi nedeniyle tepkilidir. Bunların en önemlileri ise Yeşhiva öğrencilerine askerlik muafiyeti sağlayacak, Ta'l yasası olarak bilinen düzenlemenin bir türlü kalıcı hale getirilememesidir. Ayrıca işgal altındaki Filistin top- raklarında resmi veya zımni olarak kurulan illegal yerleşim yerlerine yönelik taahhüt edilen siyasi ve ekonomik desteğin tam olarak hayata geçirilememiş olması da bu kesimlerin de hükümeti eleştirenler kervanına katılmasına yol açmıştır. Bunlara ilave olarak, özellikle pandemi dönemindeki kısıtlamalar nedeniyle dini ritüellerini yerine getiremeyen mutaassıp kesimlerin de hükümet politikalarına karşı yoğun eleştiri getirdikleri ve buna mukabil olarak kolluk güç- lerine direndikleri görülmüştür.

Görece seküler bir hayat tarzını tercih eden ve uluslararası ağlarla yakın ilişkiler içerisinde olan sol ve liberal kesimler ise, hükümetin iç politik sorunları çözümlemek yerine tamamen Trump yönetiminin desteğine yaslanmış bir dış politikaya angaje olmasına ve bu kapsam- da Trump'tan sonra sürdürülmesi pek de mümkün gözükmeyen sözde Yüzyılın Anlaşması⁷ için Filistinlileri yok sayan uygulamalara karşı çıkmaktadır. Arap ülkeleriyle sürdürülen nor- malleşme süreci kapsamında şimdilik iki ülke ile imza edilen İbrahim Anlaşması'na⁸ yönelik toplumsal reaksiyonda ise henüz bir netlik bulunmadığından şimdilik salt bir karşı çıkış hali gözlenmemektedir. İlerleyen kısımlarda yukarıda sayılan taleplere kısaca değinilerek, neden protestoya konu edildikleri açıklanmaya çalışılacaktır.

a. Netanyahu Aleyhindeki Yolsuzluk Davası

Netanyahu hakkındaki suçlamalar genel olarak; görevin kötüye kullanılması vasıtasıyla sa- vunma ve iletişim bakanlığının yaptığı ihalelere fesat karıştırmak ve bu ihalelerden komisyon alınması, kamu gücünü ve makamını kullanarak basın özgürlüğünü kısıtlamaya yönelik giri- şimlerde bulunmak ve resmi görevi nedeniyle kendisine ve ailesine verilen hediyeleri bildirme- yerek zimmetine geçirmek şeklindedir.⁹

İsrail başsavcısı Avichai Mandelblit, basına yansıyan konuyla ilgili haberler ve bununla ilişkili olarak muhalefetten gelen yoğun baskılar üzerine re'sen bir soruşturma başlatmış ve 2016 yılı sonunda yaptığı açıklamada bu soruşturmanın tamamlandığı ve başbakanın bahse konu iddialar nedeniyle yargılanabileceğini açıklamıştır. Ayrıca takip eden dönemde polis yetkilile- ri tarafından yapılan açıklamalarda Netanyahu hakkında suç oluşturan delillere ulaşıldığı ve bunların gereği için savcılığa iletilildiği açıklanmıştır.

İsrail siyasetinde başbakan veya cumhurbaşkanlığı yapmış olan siyasetçilerin yargılandığına rastlamak mümkün olsa da Netanyahu bütün suçlamalara ve hakkında açılan davaya rağ- men görevde kalarak daha önceki teamülleri yıkmıştır. İsrail'deki kuvvetler ayrılığı gereğince yürütmenin görevini yerine getirebilmesi için yargının müdahalesi bazı koşullara bağlanmış-

7 Trump tarafından açıklanan sözde Yüzyılın Anlaşması için; "Remarks by President Trump and Prime Minister Netanyahu of the State of Israel in Joint Statements", White House, 28 Ocak 2020.

8 İbrahim Anlaşmasına yönelik Beyaz Saray'dan yapılan resmi açıklama için; "Abraham Accords Peace Agreement: Treaty of Peace, Diplomatic Relations and Full Normalization Between the United Arab Emirates and the State of Israel", White House, 15 Eylül 2020.

9 Netanyahu hakkındaki yolsuzluk suçlamaları hakkında detaylı bilgi için bakınız; Haydar Oruç, "Yolsuzluk Soruşturmasının İsrail Siyasetine ve Türkiye-İsrail İlişkilerine Etkisi." *Dış Politika Dergisi* 5 (2018): 205–16.

Netanyahu bütün suçlamalara ve hakkında açılan davaya rağmen görevde kalarak daha önceki teamülleri yıkmıştır. Son haberlere göre, kendisi önümüzdeki cumhurbaşkanlığı seçimine hazırlanmakta ve bu sayede dokunulmazlığını sürdürme hesabı yapmaktadır.

tır. Hükümetlerin daha bağımsız çalışabilmesi ve demokratik işleyişe zeval getirmemek için yapılan bu düzenlemeler adeta Netanyahu için adaletten kaçışın anahtarı olmuştur. Normal şartlar altında hem de böylesine yüz kızartıcı suçlamalara maruz kalan bir siyasetçinin istifa etmesi beklenirken, Netanyahu mevcut suçlamaları savuşturmak için iddiaları kendisine yö-

nelik komplo olarak nitelendirerek, masum olduğunu iddia etmiş ve süreci yavaşlatmak ve hatta durdurmak için de siyasi nüfuzunu kullanmaktan çekinmemiştir. Uzun süren yargı süreçleri nedeniyle kısa sürede karar çıkması beklenmediği için de meclisin kendisi aleyhinde karar almaması için başbakanlık koltuğunu bırakmak istemeyen Netanyahu, bunu sağlamak için de ülkesini arka arkaya seçimlere sürüklemekten geri kalmamıştır.

Gelinen noktada hakkındaki dava süreci devam Netanyahu'nun başbakan olarak kalması nedeniyle dokunulamaması pek çok kesimin tepkisini çekmektedir. Bu nedenle binlerce insan ülkenin farklı şehirlerindeki meydanlarda toplanarak, yolsuzluk zanlısı başbakanlarını istifa etmeye davet etmektedir.¹⁰ Ancak tüm bu çağrılara şimdiye kadar kulağını tıkayan Netanyahu ise, özellikle Trump dönemi ABD yönetiminden aldığı koşulsuz destek ile muhalefeti ve parti içi rakiplerini de bertaraf ederek yoluna devam etmiştir. Hatta son gelen haberlere göre, kendisi önümüzdeki cumhurbaşkanlığı seçimine hazırlanmakta ve bu sayede dokunulmazlığını sürdürme hesabı yapmaktadır.

b. Ta'l Yasası

İsrail'in kuruluş döneminde, Başbakan Ben Gurion ile muhafazakâr kesimler arasındaki zımnî mutabakat sayesinde dini eğitim veren Yeşhiva okullarında eğitim gören belli sayıda öğrencinin askerlik hizmetinden muaf tutulmaları için düzenlenen Ta'l yasa, zamanla bu öğrencilerin sayısının artması ve toplumdaki seküler-muhafazakâr ayrımının keskinleşmesi nedeniyle taraflar arasında anlaşmazlık konusu olmaya başlamıştır. İsrail gibi güvenlikçi bir devlette mecburi olan askerlik hizmetinin çok az istisnası bulunmaktadır. Diğer ülkelerden farklı olarak kızların da zorunlu askerlik hizmetine tabi olduğu ülkede, karşılaşılan güvenlik sorunlarına rağmen Yeşhiva öğrencilerine sağlanan bu muafiyet özellikle seküler kesimler tarafından tepkiyle karşılanmaktadır. Aslında çok uzun zamandır İsrail'in kanun yapıcıları ile yargı erki arasında

Kızların da zorunlu askerlik yaptığı İsrail'de Yeşhiva öğrencilerinin askerlikten muaf tutulmasına seküler kesimler tepki göstermektedir.

¹⁰ "Thousands Protest Corruption, Netanyahu in Tel Aviv", VOA, 9 Aralık 2017.

mücadele konusu olan bu yasaya özellikle muhalefetteki Yesh Atid ve İsrail Evimiz partilerinin ısrarla karşı çıktığı görülmektedir. Bir dönem her ikisi de Netanyahu hükümetlerinde görev yapan, Yair Lapid ve Evigdor Liberman'ın dillendirdiği bu tepkinin, ne kadar samimi olduğunu anlamak mümkün olmasa da şu an için Netanyahu ile Shas ve UTJ partileri arasındaki koalisyon protokolünün bir maddesi olması hasebiyle ziyadesiyle tepki çektiği anlaşılmaktadır.

Zira bu konuyu siyasi bir koz olarak kullanan Netanyahu, bu sayede muhafazakâr kesimlerin birkaç dönemdir desteğini almakta ama bir türlü taahhüt ettiği düzenlemeyi meclisten geçirmeyi başaramamaktadır. Bu durumda seküler kesimler bu yasanın hala gündemde olmasını vatandaşlar arasındaki eşitlik ilkesine aykırı bularak tepki gösterirken, tasarının henüz yasallaşmaması nedeniyle bir türlü hukuki durumları belli olmayan muhafazakâr kesimler de kendilerine verilen sözlerin yerine getirilmediği gerekçesiyle sokağa çıkarak tepki göstermektedir.

c. Yahudi Ulus Devlet Yasası

Milliyetçi ve muhafazakâr partilerin uzun süre hayalini kurmalarına rağmen, gerek iç politika da yeterli desteğin bulunamaması gerekse de başta ABD olmak üzere uluslararası konjonktürün imkan vermemesi nedeniyle bir türlü hayata geçirilemeyen *Yahudi Ulus Devleti* yasa tasarısı, nihayet ABD'de Donald Trump göreve başlayınca mümkün hale gelmiştir. ABD Başkanı Trump'ın etkisiyle pek çok dış politika kazanımı sağlayan İsrail yönetiminin belki de en önemli iç politika kazanımı Temmuz 2018'de bu tartışmalı tasarımı yasalaştırması olmuştur.¹¹

Yahudi Ulus Devlet yasa tasarısı Temmuz 2018'de yasalaştırılmıştır. Başta ordu olmak üzere pek çok devlet kurumunda önemli görevler üstlenmiş olan Dürziler kendilerini öteki olarak görmeye başlamış, bunlar da Araplar gibi tepki göstermeye başlamıştır. Yasayı savunanlar, itiraz edenleri hain ilan etmiştir.

İçerdiği maddeler ve dili itibariyle, İsrail'de anayasa hükmünde olan kuruluş bildirgesindeki temel esaslara aykırı olan bu düzenleme, yasalaştığı andan itibaren toplum kesimleri arasında yeni tartışmalara ve gerginliklere sebep olmuştur. Kuruluş bildirgesinde, İsrail'i oluşturan tüm kesimler eşit olarak tanımlanmakta iken, bu hükmün aradan geçen 70 yıl sonunda değiştirilmesi ve sadece Yahudi olanlara bir üstünlük sağlanması, İsrail demokrasisinin geriye gidişi olarak tanımlanmıştır.¹² Ayrıca, her ne kadar nüfusun yaklaşık %20'sini oluşturan Filistinli Araplar peyderpey ayrımcılıkla karşılaşmış olsalar da görece bu muameleden muaf olmaları hasebiyle başta ordu olmak üzere pek çok devlet kurumunda önemli görevler üstlenmiş olan Dürziler de kendilerini öteki olarak görmeye başlamış ve bu duruma tepki göstermişlerdir.

11 "Controversial Jewish nation-state bill passes into law", *Jerusalem Post*, 19.07.2018: <https://www.jpost.com/israel-news/controversial-jewish-nation-state-bill-passes-into-law-562898>

12 Bu konuda daha detaylı bilgi için; Peter Lintl ve Stefan Wolfrum, "Israel's Nation-State Law", SWP Comment 2018/C 41, October 2018: https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2018C41_ltl_wlf.pdf

Yahudi ulus devlet yasasına en çok karşı çıkanlar Filistinli Araplar olmuştur. İsrail meclisinde nüfuslarıyla doğru orantılı olmasa da bir şekilde temsil edilen Araplar, bu konunun kendilerini ikinci sınıf vatandaş durumuna soktuğu, Arapça'nın resmi olmaktan çıkarılması nedeniyle kendi kültürlerine yabancılaşmak durumunda kalacakları ve en önemlisi de sadece Yahudi olanlara kendi kaderini tayin hakkı tanındığı için, gelecekte kendilerinin de içerisinde yer alacağı olası bir Filistin devletinin imkansızlaştırıldığı gerekçesiyle tepki göstermişlerdir.¹³ İsrail'deki Araplardan sonra bu kanuna en çok karşı çıkanlar ise kendilerini sol ve liberal olarak tanımlayan kesimler olmuştur. Zira bu kesimler evrensel insan haklarının gereği olarak ırk, din ve dil eşitliğine inandıklarından ve İsrail'i de bu değerlere saygılı bir devlet olarak görmek istediklerinden, uluslararası hak savunucularıyla koordineli olarak bu yasayı protesto etmişlerdir.

Ancak yasayı eleştirenler olduğu gibi, bu yasanın gecikmiş bir hamle olduğunu ileri süren ve İsrail'in dünyadaki tüm Yahudilerin vatanı olarak görülmesi nedeniyle sadece Yahudilerin söz sahibi olması gerektiğine, hem de bunu dini bir buyruk olarak kabul eden kesimler de ortaya çıkmıştır. Bu kesimler de yasanın protesto edilmesine karşı çıkarak, bu yasayı eleştirenlerin vatan haini olduğunu ve bu ülkede yaşamaması gerektiğini söylemişlerdir. Dolayısıyla ırk ve din temelli olarak, toplumu kategorilere ayırmaya matuf bu yasa, zaten gergin olan toplumu daha da kışkırtarak iyice ayırtmıştır.¹⁴

ç. Covid-19 Salgınıyla Mücadeledeki Başarısızlık

Salgının dünya çapında etkili olmaya başladığı Mart-Nisan döneminde, bölgedeki diğer ülkelere göre sürdürdüğü kontrollü sınır politikası nedeniyle daha avantajlı durumda olan İsrail, sahip olduğu yüksek teknolojiyi de kullanarak görece güvenli bir bölge olarak öne çıktı. Hatta tam da bu döneme tesadüf eden seçimler dahi normal olarak yapılmış ve yeni hükümet kurulana kadar ülkeyi yöneten önceki hükümet, aldığı tedbirlerle başarı hikayesi olarak lanse edilen bir iş ortaya koymuştur. Salgının etkilerinin artması ve buna mukabil bazı kısıtlayıcı tedbirlere başvurulması nedeniyle özellikle muhafazakâr kesimler dini ritüellerini yerine getirememekten şikayetçi olsalar da nihayetinde hayatta kalma dürtüsü galip gelmiş ve insanlar salgının yoğun yaşandığı ilk dönemlerde kurallara uymaya özen göstermişlerdir.

Aynı dönemde sürdürülen hükümet kurma çabalarında net bir başarı sağlanamaması üzerine, medyanın ve toplumun da baskısıyla, seçimde rakip olan Likud ve Mavi&Beyaz bir araya gelecek, salgının da etkisiyle *milli mutabakat hükümeti* olarak adlandırılacak bir koalisyon hükümetinde anlaşmışlardır. Koalisyon anlaşmasının en önemli detayı ise, normal koşullarda pek rastlanmamasına rağmen salgın koşulları nedeniyle üzerinde fazla durulmayan dönüşümlü başbakanlığı mümkün kılmasıydı. Bu sayede hakkındaki yolsuzluk davası nedeniyle zor günler geçiren Netanyahu'nun, en azından davanın başlangıç safhaları geçene kadar başbakanlığın sağladığı dokunulmazlıktan yararlanması mümkün olacaktı. Ama bunun için de daha önce kendisini şiddetle eleştiren ve asla Netanyahu ile bir hükümette yer almasının mümkün olmadığı

13 Bazı Arap STK'lar ve siyasetçilerin, Yahudi ulus devlet yasasının iptali için İsrail yüksek mahkemesine sunmuş oldukları dilekçe için bakınız; https://www.adalah.org/uploads/uploads/Jewish_Nation_State_Law_Petition_English_Final_October_2018.pdf

14 "Israel's Nation-State Law: 'Apartheid is a process', 972Magazine, 19 Temmuz 2018: <https://www.972mag.com/israels-nation-state-law-apartheid-is-a-process/>, Yasayı savunanların argümanları için bakınız; "The Jews' Right To Statehood: A Defense", Tikvah Fund, <https://tikvahfund.org/uncategorized/the-jews-right-to-statehood/>

ğı söyleyen Mavi&Beyaz'ın lideri eski genelkurmay başkanı Benny Gantz'ın ve onu destekleyen diğer ittifak liderlerinin ikna edilmesi gerekmektedir.

Kapalı kapılar ardından yapılan pazarlıklar sonucunda Gantz'ın ilk olarak Netanyahu'nun başbakan olmasını kabul etmesi, kendisini destekleyen ve oy verenleri ziyadesiyle hayal kırıklığına uğratmıştır. Hatta seçime beraber girdiği ittifakın diğer

partileri (Yesh Atid ve Telem) bu karar üzerine Gantz'a verdikleri geri çekerek, ittifaktan ayrılmış ve hükümet formasyonunda yer almamışlardır. Bu ayrılma hükümetin meclisteki desteğini 15 sandalye azaltsa da sağ kanat partilerle Mavi&Beyaz'ın hükümette kalan kısmının desteği gerekli çoğunluğu sağlamaya yetmiştir.

Mayıs ayı sonlarında kurulan hükümetin salgınla mücadeleyi daha iyi ele alması ve bununla ilişkili olarak kapanan ekonomi nedeniyle halkın uğradığı zararları tazmin etmesi beklenirken Haziran ayında dünyanın geneliyle birlikte kısıtlamalarda esnetmeler yapılmıştır. Ancak bu gevşeme sonrası kontrol altında tutulan vaka sayıları artmaya başlamış ve durum İsrail gibi küçük bir ülke için bile sürdürülemez hale gelmeye başlamıştır. Ama asıl sıkıntı, kısıtlamalar nedeniyle çok az olan işsizliğin birden fırlamasıyla yaşanmaya başlamıştır. Yüksek gelir seviyesinde olan İsrail için, kapanan sınırların yanı sıra dünya genelinde talebin düşmesiyle, üretim ve ihracatta sorunlar yaşanmaya başlamıştır.¹⁵

Ülkenin sağlık yönetimi ve ekonomisi alarm vermeye başlamışken, başbakan Netanyahu'nun, koalisyon ortaklarından habersiz bir şekilde dış politikayı ön plana çıkararak, -Trump yönetiminin de teşvik ve baskılarıyla ikna edilen- Arap ülkeleriyle normalleşme anlaşmaları kotarması zaten gergin olan kesimleri provoke ederek sokaklara dökmüştür. Dolayısıyla halk, İsrail'deki bazı sol görüşlü basın kuruluşlarının mesafeli yaklaşmasına rağmen hükümete yakın ve muhafazakâr/milliyetçi eğilimli medyanın köpürttüğü normalleşme anlaşmalarından daha çok kendi günlük yaşantısının derdine düşmüş olduğundan, kendisine can ve mal güvenliğini sağlayamayan hükümetini ve bu hükümetin başındaki başbakanı protesto etmeye başlamıştır. Zaten aleyhindeki yolsuzluk davası nedeniyle kendisine yönelik büyük bir tepki olan Netanyahu, bir de salgından kaynaklı olumsuz ekonomik etkilerin ortaya çıkmasıyla iyice hedefe oturmuştur. Öyle ki, ikinci dalga korkusu nedeniyle kısıtlamaların yeniden uygulanmasına rağmen, protesto için sokağa çıkan halk kitlelerinde artış gözlenmeye başlamıştır. Taleplerine cevap alamayan kesimlerin tepkilerinin dozu iyice artmaya başlayarak, artık doğrudan Netanyahu'yu hedef alır hale gelmiştir. Ancak, aleyhindeki protestoların artmasıyla bu gidişattan iyice rahatsız olan Netanyahu'nun bu protestoları ulusal güvenlik meselesi olarak tanımlayarak, bunlara şiddetle karşılık verileceğini açıklaması sonrası,¹⁶ sokağa çıkan Netanyahu destekçileri ile karşıtları arasında da yer yer çatışmalar çıkmaya başlamıştır.¹⁷ Sokaktaki eylemleri, bu haliyle halkın içinde bulunduğu olumsuz koşullar nedeniyle tepkisi ortaya koymasından daha çok ideolojik ayrışmanın tezahürü olarak okumak yanlış olmayacaktır. Zira başlarda sadece

'Siyah Bayraklar' isimli marjinal bir grup 100 bin kişilik bir protesto yapılacağını duyurup hükümete göz dağı vermiştir.

15 Shmuel Even "The Israeli Economy on the Eve of the Second Lockdown: A Strategic Outline for the Future", INSS Special Report, 17 Eylül 2020, <https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/special-publication-17092020.pdf>

16 "Anti-Netanyahu protests to lead to bloodshed: Minister", AA, 26 Temmuz 2020.

17 "Israel's Netanyahu rails against protesters asking him to resign", Al Jazeera, 2 Ağustos 2020.

kısıtlamaları protesto eden kalabalıklar artık başbakanın ve hükümetin istifasını ister hale gelmişlerdir. Hatta kendilerini “siyah bayraklar” olarak tanımlayan marjinal grup, ülke genelinde organize olarak yaklaşık 100 bin kişilik bir protesto yapılacağını duyurup hükümete göz dağı vermiştir. Dolayısıyla süreç içerisinde protestoların barışçıl hüviyeti yok olmuş ve marjinal kesimlerin devlet otoritesine meydan okuduğu bir nitelik kazanmıştır.

d. Sözde Yüzyılın Planı ve Batı Şeria'nın İlhak Planı

Trump'ın seçim kampanyasında dillendirdiği ve başkanlık koltuğuna oturur oturmaz gündeme getirdiği sözde Yüzyılın Planı Anlaşması, gecikmeli olarak ancak Ocak 2020 sonunda resmi olarak açıklanabilmiştir. Daha önce medyaya sızdırılan taslaktan fazla bir farkı olmadığı anlaşılan planın, içerdiği hususlar itibariyle bir barış planı olmaktan ziyade, İsrail'in istediği koşulların Filistin tarafına dayatıldığı bir metin olduğu değerlendirilebilir. Bu haliyle uygulanması mümkün olmayan ve Filistin tarafının net bir şekilde ret ettiği planın defacto olarak uygulanması için, o tarihe kadar Filistinlileri ve Filistin davasını destekleyen bölgedeki Arap ülkelerinin bir şekilde ikna edilerek, İsrail'in tezlerine yakın pozisyon almaları sonucu Filistinlilerin direncinin kırılacağı tahmin edilirken daha fazla dirençle karşılaşıldığı görülmüştür.

Filistin yönetimine, bu dönemde aralarında Türkiye, Katar ve İran'ın bulunduğu birkaç ülke dışında en büyük destek, muhtemel bir barışın ancak Birleşmiş Milletler'in öncülüğünde sürdürülen iki devletli bir çözümle mümkün olabileceğine inanan İsrail'in sol ve liberal kesimlerinden gelmiştir. Özellikle sivil toplum kuruluşları marifetiyle sürdürülen bu desteğe, meclisteki Birleşik Arap Listesi'nin yanı sıra sosyalist tandanslı Meretz Partisi ile İşçi Partisi'nden geriye kalan unsurlar da destek vermiştir.

Haftalardır meydanlara çıkarak, Netanyahu ve hükümeti protesto edenlerin arasına karışan bu barış yanlıları, sözde Yüzyılın Planı'nın uygulanmasının mümkün olmadığını ve ancak iki devletli bir çözümün söz konusu olabileceğini ileri sürerek toplumsal tepkilerdeki yerlerini almışlardır. Bununla birlikte, bahsi geçen planda tam olarak bahsedilmese de Netanyahu liderliğinde kurulan yeni hükümetin ilk icraatının zaten İsrail işgali altında olan Batı Şeria'nın ilhak edilmesi olacağının açıklanmasıyla tepkilerin de boyutu değişmiştir. Zira uygulanması mümkün olmayan bir planı protesto etmekle, fiili olarak işgal altında olan ve asimetrik olarak İsrail'in üstün olduğu bir konumda Batı Şeria'nın uluslararası hukuka mugayir bir şekilde ilhak edilmesinin telafi mümkün olmayan sonuçlar doğurması kuvvetle muhtemeldi. Dolayısıyla İsrail'deki barış kampında yer alan sivil toplum örgütleri, aktivistler ve siyasi partilerin tüm unsurlarıyla birlikte Filistinlilerin de buna karşı koyması gerekmişti.

Hem Filistinli siyasetçilerin hem de halkın diğer meselelerde çok fazla sokağa çıkmadığı bilinmekle birlikte, ilhak planlarının vahameti nedeniyle bu kesimler de sokağa çıkmış hükümetin bu yöndeki kararını engellemeye çalışmışlardır. Bu tablo, meydanlarda sadece on binler olduğu söylenmesine rağmen toplumsal tabakalar ve

Sözde 'Yüzyılın Planı' halkın bazı kesimlerinden tepki görmüştür ve Netanyahu Hükümeti'ne bu açıdan tepki gösterenler de olmuştur.

ideolojik kamplar göz önünde bulundurulunca, neredeyse toplumun yarısının protestolara iştirak ettiğini göstermektedir.

e. Yahudi Yerleşimciler Konusu

İsrail'in işgal altında tuttuğu Filistin topraklarını peyderpey Yahudileştirerek, zaman içerisinde buraları da İsrail topraklarına katma projesinin bir aracı olan Yahudi yerleşimciler meselesi, Birleşmiş Milletler'in öncekileri kararlarının yanı sıra en son Güvenlik Konseyi tarafından 23 Aralık 2016 tarihinde alınan 2334 sayılı kararıyla illegal ilan edilmiş olsa da, İsrail'in özellikle sağ/muhafazakâr hükümetlerince teşvik edilmiş ve desteklenmiştir. Aslında uluslararası hukukun doğrudan ihlali anlamına gelen bu uygulamalara karşın başta İsrail yüksek mahkemesinin olmak üzere pek çok adli ve idari hüküm olsa da Yahudi yerleşim yerleri sistemli bir şekilde genişlemeye devam etmiştir.

Son rakamlara göre sayıları 700 bini bulan Yahudi yerleşimlerin varlığı ve geleceği, düzenli olarak İsrail'deki seçim kampanyalarının malzemesi olmuştur. Sol/liberal partiler, Yahudi yerleşimlerin uluslararası hukuka göre illegal olması nedeniyle bu bölgelerin boşaltılacağını ve bu bölgelerde yaşayan insanlara daha iyi bir hayat sağlanacağını vaat ederken, sağ/muhafazakâr partiler, dini ve milli gerekçelerle Yahudi yerleşimlerinin muhafazasını, hatta daha da arttırılmasını savunmuşlardır. En son yapılan Mart 2020'deki seçimlerde de benzer durum yaşanmıştır. Ancak bu sefer kendini merkez/sol olarak konumlandıran Mavi&Beyaz ittifakı da popülist söyleme kapılarak, bu konu hakkında karışık mesajlar vermiştir.

Nihayetinde bu bölgelerde yaşayan insanların da İsrail vatandaşı olması nedeniyle, kendilerine hizmet getirecek ve bu bölgelerdeki geleceklerini garanti altına alacak partileri desteklemeleri olağan olduğundan, iktidara talip olan siyasi partilerin programlarında bu meseleye de yer vermeleri kaçınılmaz olmuştur. Dolayısıyla iktidar alternatifi olmak isteyen Mavi&Beyaz'ın son söylemlerini de bu bağlamda okumak yerinde olacaktır. Asıl mesele seçimden sonra verilen taahhütlerin ne kadarının yerine getirileceği olacaktır. Ancak, seçim yarışında Likud'un ve onun peşine takılan diğer sağcı partilerin neredeyse bütün söylemlerini eleştiren ve farklı bir söylem geliştirip, toplumun bütün katmanlarını kucaklayacaklarını söyleyen Mavi&Beyaz'ın, muhtemel bir barış durumunda partneri olması beklenen Filistinlilerin topraklarının iğdiş edilmesine göz yumarak, Yahudi yerleşimler konusunda net tutum almaması da manidardır.

Buna mukabil, Likud ve beraberindeki diğer sağ/muhafazakâr partiler Yahudi yerleşimcilerin tüm hukuki sorunlarını çözeceklerini, daha fazla fon ayırarak bu bölgelerdeki yaşam kalitesini arttıracaklarını ve burada yaşayan insanlar için yeni iş imkanları sağlayacaklarını vaat ederek bu bölgelerden oy talep etmişlerdir. Hatta sözde Yüzyılın Planı'nı kotaran ekibin içerisinde yer alan Amerikan diplomatı bazı Yahudi müzakereciler, metne ekledikleri maddelerle taraflar arasında bir barış olsa bile bu bölgedeki Yahudi yerleşimcilerin oldukları yerlerde kalabilmelerine imkân sağlamaya çalışmışlardır. ABD'nin artık bu meselede tarafsız bir arabulucu vasfından söz etmek mümkün olmasa da, bir ülkeye sahip olmadığı topraklarda nüfus bulundurma izni vermek gibi hiçbir hukuki dayanağı olmayan bir metne imza attığı görülmüştür. Oysa 23 Aralık 2016 tarihinde, ABD'nin veto etmemesi sayesinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde kabul edilen 2334 sayılı karar, kesin bir şekilde Yahudi yerleşimleri yasaklamış ve bu bölgelerin derhal

boşaltılmasına hükmetmişken, ardından gelen Trump yönetiminin daha bu kararın mürekkebi kurumadan böyle bir işe imza atması da ABD yönetimin güvenilirliğini ziyadesiyle azaltmıştır.

Her ne kadar Netanyahu ve onu destekleyen koalisyon ortakları Yahudi yerleşimcilere daha fazla destek sözü vermiş olsalar ve yeni yerleşim yerleri açılacağını vaat etmiş olsalar da ülkenin gerçekleri bu sözleri tutmalarına imkân vermemiştir. Gerek koalisyondaki Mavi&Beyaz'ın bu konudaki isteksiz tavrı gerekse de muhalefetteki diğer partilerin hükümetin bu konudaki adımlarını engellemeye yönelik girişimleri, hükümetin bu konuda adım atmasını engellemiştir. Hal böyle olunca, siyaseten de etkili olan yerleşimciler hükümeti sıkıştırmaya, kendi bölgelerinde devlet otoritesini zorlamaya ve aslında bambaşka saiklerle devam eden yaygın protestolara katılarak taleplerini duyurmaya çalışmışlardır. Gelineen noktada, hükümetin politikalarını protesto eden kitlelerle, aslında hükümeti destekleyen ancak kendilerine verilen sözlerin yerine getirilmemesi nedeniyle şikayetlerini duyurmak isteyen Yahudi yerleşimciler aynı meydanlarda buluşmak durumunda kalmıştır.

f. Medya ve Sivil Topluma Yönelik Baskılar

İsrail'in kuruluş sürecinin temelinde, aslında birer sivil toplum örgütü olan; Dünya Yahudi Teşkilatı (World Zionist Organisation), Yahudi Ajansı (Jewish Agency) ve İsrail Sendikalar Birliği (Histadrut)'nin inkâr edilemeyecek katkıları olmuştur. Bu örgütler devletin kuruluşundan sonraki kurumsallaşma sürecinde de toplum ve siyaset üzerinde önemli etkileri olmuştur. Buna mukabil kuruluş felsefesindeki sosyalist tandansın etkisiyle sivil toplum hareketlerinin siyaseten de karşılık bulduğu ve uzun süre İsrail'in yönetiminde söz sahibi olduğu bilinmektedir. Ancak 1977'de kurucu parti olan İşçi Parti'nin mutlak hegemonyasına son verildikten sonra¹⁸, sadece sol/sosyalist tandanslı sivil toplum örgütleri değil sağ ve muhafazakâr örgütler de kendilerine alan bulmaya başlamışlardır.

Zamanla yaşanan toplumsal dönüşümün bir tezahürü olarak etkinliğini kaybetmeye başlayan liberal sivil toplum örgütlerin yerini sağ/muhazakar partilere yakın, milliyetçi/muhafazakâr ve hatta radikal örgütlerin almasıyla İsrail'deki çok sesliliğin azaldığı ve buna mukabil sivil toplum örgütlenmeleri konusunda da geri gidiş yaşandığı müşahade edilmiştir. Oysa dünyadaki hak temelli pek çok kurum ve kuruluşla yakın bağları olan bu liberal örgütler, İsrail'in uluslararası arenadaki sıkışıklığını aşmaya yardımcı olurken sağ hükümetlerin desteklediği milliyetçi, ırkçı ve dini olarak ayrımcı yeni örgütler İsrail bu konudaki karnesinin kötüleşmesine yol açmıştır. Ancak siyaset ve toplumun iç içeliğinin belirginleştiği yeni paradigmada eski liberal örgütlerin yaşam alanları iyice daralmaya başlamıştır.

Filistinlilerle barış yapılması, işgal altındaki Filistin topraklarının boşaltılması, bu bölgelerdeki Yahudi yerleşimlerinin sonlandırılması, ırk, din ve dil eşitliğinin sağlanması, adil yargılanma ve devlet kaynaklarından eşit yararlanma gibi evrensel değerleri/normları savunan bu örgütler özellikle Netanyahu hükümetleri döneminde büyük baskılara maruz kalmıştır. Bu örgütlerin yaşamını sürdürebilmeleri için gerekli olan fonlar, hükümetlerin ötekileştirici düzenlemeleri nedeniyle ancak yurt dışından temin edilebilmiştir.¹⁹ Fakat sağcı hükümetlerin kendi destek-

¹⁸ Yunus Can Polat, "İsrail Siyasetinde İşçi Parti Hegemonyasının Sonu ve Likud ile Radikal Dinci Partilerin Yükselişi", *Alternatif Politika*, 2018, 10 (3): 374-405.

¹⁹ Konuyla ilgili detaylı bilgi için bakınız; "Foreign Government Funding for Israeli Political NGOs 2009/2010", *NGO Monitor*, 15 Kasım 2011.

Peace Now, Bt'selem, Breaking the Silence, Yesh Din, Gisha, HaMoked, ACRI gibi liberal örgütler, İsrail ordusunun Filistin topraklarındaki işgali ve halka uyguladığı şiddeti, insan hakları ihlallerini kaydedip uluslararası kamuoyuna sunmuştur.

lediği örgütlere aktardığı örtülü fonlar istisna tutularak, sırf hak temelli faaliyet gösteren bu liberal kuruluşlara yurt dışından aktarılan fonları denetlemek için kanuni düzenlemeler yapmaya çalışması, hukuki bir gerekçe ile örtülse de bu örgütleri kısıtlamaya yönelik en önemli hamlelerden biri olmuştur.

Hak temelli faaliyet göstermeleri hasebiyle Filistinli STK'lar ile de

iletişimleri olan ve bazı durumlarda Filistinli STK'ların erişemediği bilgilere erişip bu bilgileri hak savunuculuğu için kullanan İsrail STK'ları, pek çok zaman ağır ithamlarla karşı karşıya kalmıştır. Hatta Peace Now, Bt'selem, Breaking the Silence, Yesh Din, Gisha, HaMoked, ACRI gibi liberal örgütler, İsrail ordusunun işgal altında tuttuğu Filistin topraklarındaki halka uygulamış olduğu şiddet, insan hakları ihlalleri ve diğer gayri hukuki uygulamaları takip edip kayıt altına alarak bu verileri uluslararası kuruluşlar nezdinde İsrail aleyhinde kullanmışlardır. Hatta Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi (UNHRC)'nde İsrail aleyhine alınan kararlarda bu örgütlerin büyük rolü olduğu ileri sürülmekte ve bu nedenle de ihanetle suçlanmaktadır.²⁰ Benzer bir durum Bt'selem isimli sivil toplum örgütünün önceki yöneticilerinden olan Hagai El-Ad, BM nezdinde yaptığı bir konuşmada, İsrail'i Filistinlilere yönelik sürdürdüğü insan hakları ihlalleri nedeniyle şikâyet etmesi nedeniyle ülkesinde büyük tepki toplamış ve milliyetçi/muhafazakâr kesimlerden ölüm tehditleri almıştır.

Hükümet ve/veya destekçilerinin medyaya yönelik benzer bir baskı uyguladığı bilinmekte²¹ ve bu durum kendisini Ortadoğu'nun yegâne demokrasisi olarak tanımlayan İsrail'in bu söyleminin ne kadar yüzeysel olduğunu göstermektedir. Bu konudaki en yakın örnek Başbakan Netanyahu hakkında yolsuzluk davası açılmasına sebep olan vakalardan birisinin basın özgürlüğünün kısıtlamaya yönelik girişimleri olmuştur. Siyaseten hükümete muhalif olan Yedioth Ahronoth gazetesinin, hükümet ve başbakan aleyhinde yayınlar yapmaması için gazetenin sahibini Netanyahu tarafından bizzat tehdit edilmesi sözde basın özgürlüğünün olmadığını ve mevcut Başbakan Netanyahu'nun menfaatlerine aykırı haberleri engellemek için başbakanlık nüfuzunu kötüye kullandığının en somut örneği olmuştur.²² Ayrıca geleneksel olarak İşçi Partisine yakın olan ve sol görüşleriyle tanınan Haaretz gazetesinin de hükümetin milliyetçi/muhafazakâr politikalarını eleştirmesi ve insan hakları ihlallerini ortaya çıkararak haberleş-tirmesi nedeniyle, devletin sağladığı sektörel fonlara erişmekte zorluk yaşadığı bilinmektedir. Dolayısıyla özellikle Tel Aviv gibi sol siyasetin hala etkili olduğu şehirlerde gerçekleşen protesto gösterilerinde bahse konu sivil toplum örgütleriyle baskı ve tehditlere maruz kalan medya temsilcilerinin de yerlerini aldıklarını, hatta kendi platformlarında protesto haberlerine görece daha fazla yer verdikleri görülmektedir.

20 "Israel: 'Some NGOs are seen as the enemy from the inside'", *The Independent*, 11 Mayıs 2016.

21 "The Israeli Press under Pressure", Neiman Foundation, 27 Şubat 2017: <https://nieman.harvard.edu/articles/the-israeli-press-under-pressure/>

22 "Netanyahu's Tape Scandal Explained: Will Secret Negotiations With Adelson's Media Rival Force Him to Resign?", *Haaretz*, 10 Haziran 2017.

g. Diğer konular

İsrail'deki salgına yönelik genel kısıtlamaların kalktığı Haziran ayı başından beri aralıksız 30. haftasına yaklaşan protestoların belli başlı gerekçeleri yukarıdaki maddelerde açıklanmaya çalışılmış olsa da bunların dışında kalan münferit sebeplerin olduğu da bilinmektedir. Bu kapsamda ele alınacak konuların doğrudan İsrail siyasetini etkileme kapasitesi düşük olsa da en azından toplumdaki rahatsızlık konuları hakkında fikir sahibi olunması maksadıyla paylaşılmasında fayda mütalaa edilmiştir.

Bu başlıkta ele alınacak ilk konu, protestolarda sıklıkla karşılaşılmaması hasebiyle bazı kesimlerin muhatap kaldıkları ırk ayrımcılığı olmuştur. Giriş bölümünde de bahsedildiği üzere, İsrail devletinin kurulduğu topraklar üzerinde, bu toprakların yerleşikleri olan Filistinliler bulunduğu gibi daha sonra dünyanın farklı bölgelerinden buraya göç eden Yahudiler de olmuştur. Bunlar arasında en renkleri, dilleri ve farklı dini ritüelleriyle en fazla ayrımcılığa maruz kalanlar şüphesiz Afrika'dan gelen ve Falaşa olarak isimlendirilen kesimler olmuştur. Çoğunluğu Etiyopya'dan olmak üzere Afrika'nın farklı ülkelerinden devletin imkânlarıyla getirilerek yerli halkla kaynaştırılmaya çalışılan bu kitlelerin Yahudilikleri bile uzun süre tartışma konusu olmuştur. Keza Yemen'den ve İran'dan muhtelif operasyonlarla getirilen grupların da topluma entegrasyonunda büyük sorunlar yaşanmıştır. Bu kesimlere yönelik resmi bir ırkçı politikadan bahsetmek söz konusu olmasa da uygulamada karşılaşılan sorunlar ve bu sorunların çözümü için devlet mekanizmasının yeteri kadar alakadar olmaması, özellikle bu kesimlerin ikinci sınıf vatandaş olarak görüldüğüne dair inancı kuvvetlendirmiştir. Buna mukabil 1990'lı yıllarda Sovyetler Birliğinin dağılmasını müteakip buradan İsrail'e gelenlerin benzer sorunlar yaşamaması ise, son gelenlerin renkleriyle ilişkilendirilmiş ve bu durum devletin ve/veya toplumun ırkçı bir yaklaşımı olduğuna dair suçlamaları arttırmıştır. Aradan geçen uzun yıllara rağmen özellikle Falaşaların gerektiği gibi topluma entegre edilememesi, doğal olarak bu kesimlerin tepkisine yol açmıştır. Seçim dönemlerinde hatırlanıp, sorunlarının çözülmesi için vaatler verilen ancak seçimden sonra bir sonraki seçime kadar unutulmuş Falaşaların da bahse konu protestolardan istifade ile seslerini duyurmaya çalıştıkları görülmüştür.

İkinci konu ise, toplam İsrail nüfusunun %20'sini teşkil eden Filistinlilerin maruz kaldıkları ayrımcılık, temsilde adaletsizlik ve bir Filistin devleti kurulmasını desteklemeleri hasebiyle beşinci kol faaliyeti olarak algılanmaları ve kendilerine duyulan güvensizliktir. Her ne kadar Filistinliler kendi siyasi partilerini kurarak mecliste temsil edilseler ve yoğun yaşadıkları bölgelerde kendi yerel yöneticilerini seçmiş olsalar da İsrail siyaseti için hatırı sayılır bir milletvekiline sahip olmalarına rağmen, hükümet formasyonlarında sağ ve sol kanattan partilerce göz ardı edilmektedirler. İsrail vatandaşı olsalar da Filistinli olmaları hasebiyle bu kişilere ülkesinin stratejik kurumlarında inisiyatif verilmemesi ve en nihayetinde Yahudi ulus devlet yasası gereğince Yahudi olmayanların kendi kaderlerini tayin hakkı öngörülmediği için ayrımcılığa maruz bırakıldıklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

İsrail devleti tarafından Kudüs belediye sınırlarında gösterilmelerine rağmen herhangi bir vatandaşlık bağı olmayan ama vergi toplanan yaklaşık 400 bin Filistinlinin yerel

400 bin Filistinlinin yerel seçimlerde oy kullanabilirken genel seçimlerde oy kullanamaması bir hak ihlalidir.

seçimlerde oy vermesine izin verilirken genel seçimlerde bu haktan mahrum bırakılmaları da başlı başına bir hak ihlalidir. Ayrıca bu bölgelerden toplanan vergilerin yerel halka hizmet olarak geri dönmesi beklenirken, Filistinlilerin yaşadığı bölgelerdeki bu geri dönüşün nüfusa orantılı olmadığı, bilakis bu fonların mümkün mertebe kısılarak Yahudilerin yaşadığı bölgelere transfer edildiği iddiaları bile yaşanan haksızlığı göstermektedir. Dolayısıyla bu kesimler de protestolardan istifade ederek maruz kaldıkları ayrımcılığı şikâyet etmek için sokağa çıkmıştır. Ancak İsrail güvenlik güçlerinin Yahudi olmayanlara yönelik tavrı konusunda geçmişte yaşadıkları olumsuz tecrübeler nedeniyle çok fazla göz önünde olmadan ve dikkat çekmeden bu tepkilerini göstermeye gayret etmişlerdir.

Bir diğer ayrımcılık mağduru kesim ise, gayri hukuki yollardan İsrail'e girmiş olan yabancıların maruz kaldıkları uygulamalardır. Bunların çoğunluğu Afrika kökenli mülteciler olsa da başka milletlerden de çok sayıda yabancıların ülkede yaşadığı bilinmektedir. Zira İsrail, ekonomik performans ile bölgedeki kişi başına düşen milli gelirini en fazla olduğu ülkelerden birisidir (burada kast edilen, yeraltı kaynakları hariç, üretim ekonomisi sayesinde sağlanan gelir artışıdır). Görece az nüfusu sebebiyle de üretim için ilave insan kaynağına ihtiyaç duyduğundan, bölgenin istihdam merkezi haline gelmiştir. Bu durum İsrail'i, legal veya illegal yollardan gelen işçi/göçmen akımına maruz bırakmıştır. Bu kişilerin resmi olarak oturma ve çalışma izinleri olmaması ve iş verenlerin de bu durumu suiistimal etmeleri nedeniyle, bunların iş gücü piyasasının en alt tabakalarında istihdam edilmelerine yol açmış olup, bu durum da pek çok insan hakları ihlallerine yol açmıştır. Sınır dışı edilme korkusuyla yeterli hak arayışında bulunamayan bu kişilere genellikle uluslararası hak temelli faaliyet gösteren örgütlerin sahip çıktığı bilinmekle birlikte, İsrail devletinin bu sorunu kısa sürede çözme niyeti olduğuna dair herhangi bir emare bulunmamaktadır. Bu kesimlerin de protestolardan istifade sorunlarını dile getirip kendi şartlarının düzeltilmesini talep ettikleri görülmekle birlikte hükümetin dış baskı olmadan bu kesimlerin sorunlarını çözmesi beklenmemektedir.

Dezavantajlı kesimlere son örnek ise, çoğunluğu işgal altındaki Filistin topraklarında olmak üzere ülkenin farklı kesimlerinde yaşam mücadelesi veren Bedevilerdir. Aslen Filistinli olsalar da çoğunun geçmişi İsrail devletinin kuruluşundan öncesine uzanmakla birlikte, üzerinde yaşadıkları toprakların kendilerine ait olduğunu gösteren herhangi bir yasal belgeden yoksun olan Bedeviler, bu nedenle sık sık İsrail güvenlik güçlerinin saldırılarına maruz kalmakta ve yerlerinden edilmektedirler. Tapusu olanların bile askeri gereklilikler veya mülkün ruhsatsız olması gibi muğlak gerekçelerle tahliye zorlandığına dair pek çok vaka bulunmaktadır.²³ Kendilerine sahip çıkan sivil toplum örgütlerinin sürdürdüğü hukuki mücadeleler de genellikle tapu veya iltisaklarını belgeleyen başka bir doküman olmaması nedeniyle sonuçsuz kalmaktadır. Oysa ki, onlarca belki de yüzlerce yıldan beri bu topraklarda varlıklarını idame ettirmeye çalışan Bedevilerin yaşamlarının İsrail'in de taraf olduğu pek uluslararası anlaşma sebebiyle garanti altında olması gerekirdi. Ancak İsrail devletinin uygulamış olduğu bu toprakları Yahudileştirme projesi nedeniyle yerlerinden edilen Bedevilerin varlığı bile göz ardı edilmektedir. Kendilerini temsil edecek hiçbir örgüte veya kuruluşa sahip olmayan Bedevilerin, gasp edilen haklarını aramak için protestolara katıldıklarına çok sık rastlanılmasa da son dönemde gasp edilen hakları için onlarında muhtelif protestolara başvurduğu görülmektedir.²⁴

23 Detaylı bilgi için bakınız; Yahel, Havatzelet. "Land Disputes between the Negev Bedouin and Israel." Israel Studies 11, no. 2 (2006): 1-22. Accessed December 14, 2020. <http://www.jstor.org/stable/30245791>.

24 "Bedouins protest Israeli confiscation of land", AA, 23 Haziran 2020: <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/bedouins-protest-israeli-confiscation-of-land/1886322>

Protestoların Etkileri ve Muhtemel Senaryolar

Her ne kadar mevcut hükümetin önünde halletmesi gereken daha kritik sorunlar olsa da uzun süreden beri devam eden bu protestolara daha fazla da kayıtsız kalamayacağı muhakkaktır. Nihayetinde demokratik rejimlerin, iktidar olabilmek için seçimlerde halkın oyuna başvurma beraberinde halkın taleplerine cevap verme gerekliliğini de getirmektedir. Aksi durumlarda ülkelerin rejimlerinin demokratik olduğundan bahsedilemeyeceği gibi ülke sınırları içerisinde yaşayan kitlelerin -vatandaş olsun ya da olmasın- en temel hak taleplerinin karşılanması evrensel insan haklarının da temel zorunluluğudur. Dolayısıyla İsrail'de farklı gerekçeler ve taleplerle de olsa nüfusun yarısının bir şekilde sokak protestolarına iştirak ettiği göz önünde bulundurulduğunda, karşılanmayan taleplerin bir sonucu olması da kaçınılmazdır. Bunlardan bazıları, şikâyetle muhatap olan hükümetlerin normal seçim dönemlerinde cezalandırılması olabileceği gibi bazılarının da normal seçim dönemlerini beklemeden hükümete verilen desteklerin geri çekilmesi ve desteksiz kalan hükümetin istifa etmesiyle de sonuçlanabilir. İsrail'deki protestoların İsrail siyasetini nasıl etkileyeceği ve muhtemel sonuçların neler olabileceği bu bölümün konusu olacaktır.

a. Hükümetin Geleceğine Olan Etkileri

Bundan birkaç ay önce yapılan analizlerde, protestoların bu haliyle devam etmesi halinde, en azından koalisyonun metazori ortağı olan Mavi&Beyaz ittifakının buna daha fazla duyarsız kalamayıp hükümete desteğini çekeceğini ve bu sayede ülkenin tekrar seçimlere gidebileceği öngörülmektedir. Ama aradan geçen süre zarfında yaşanan iç ve dış gelişmeler, Mavi&Beyaz için bu hamleyi zorunlu hale getirmiştir. Zira, bir türlü bütçe kanunu üzerinde uzlaşamamış ve bakanları kontrol eden farklı siyasi partiler kendi ajandalarına göre bütçe ihdas edilmesini talep etmişlerdir. Sınırlı bir kaynağı olan İsrail'in ise özellikle salgın nedeniyle küçülmek durumunda kalan ekonomisinin tüm bu talepleri karşılama lüksü bulunmamaktadır. Bütçeyle ilgili anlaşmazlığa, Netanyahu'nun ortaklarından bağımsız sürdürdüğü dış politika açılımı ve Trump'a dayalı bir ABD perspektifi nedeniyle yeni ABD yönetiminin İsrail'e görece mesafeli yaklaşması ve bunun sonucu olarak İsrail'in bölgesel politikalarına sağlanan desteğinin tehlikeye girmesi, hükümetin planlandığı gibi 4 yıl görevde kalmasını imkânsız hale getirmiştir.

2 Aralık tarihinde yaşanan gelişme, daha önce yapılan analizlerle doğru orantılı olarak İsrail'i tekrar seçim sathına sokmuştur. Netanyahu'nun kendi çıkarlarını önceleyen buna mukabil diğer ortaklarını yok sayan siyasasından sıkılan Mavi&Beyaz lideri Gantz, hükümete verilen desteğin devam etmeyeceğini açıklayarak, mecliste hükümetin fesih edilmesine dair oylamada muhalefetle birlikte evet oyu vererek kaçınılmaz sonu başlatmıştır. Bunun üzerine Netanyahu'nun pragmatik bir tutum sergileyerek bütçe konusunda ortaklarıyla anlaşıp seçimi engelleme fırsatının olduğu ancak aynı zamanda seçimde desteğini arttırma hesabı yapan Netanyahu'nun seçime engel olmayacağı iddia edilmiştir. Dolayısıyla Mayıs 2020'de olağanüstü şartlarda kurulan bu hükümetin, mevcut koşullarda ancak 6-7 ay dayanabilmiş olması çok da sürpriz olarak karşılanmamaktadır.

b. Netanyahu Hakkındaki Yolsuzluk Davası

Netanyahu hakkındaki yargılama sürecinin tüm bu protestolardan bağımsız olarak devam etmesi hukukun gereği olsa da protestolar nedeniyle ya da başka sebeplerden dolayı yeniden seçime başvurulması halinde, Netanyahu'nun tekrar başbakan olarak koltuğa oturamaması durumunda sürecin daha farklı seyredebileceği tahmin edilmektedir. Zira, yeni meclisin mevcut sandalye dağılımından farklı şekilde -Likud'un oy kaybetmesi- tezahür etmesi halinde, kamuoyundaki yoğun Netanyahu karşıtı rüzgarının da etkisiyle meclisin onun dokunulmazlığını kaldırması mümkün hale gelebilecektir.

Bu durumda yargılama şimdi olduğundan daha bağımsız yapılabilecek ve Netanyahu'nun siyasi gücüne yaslanarak adaletten kaçması zorlaşacaktır. Böylelikle yargı ve polis tarafından somut deliller olduğu açıklanan yolsuzluk suçunun karşılığı olarak, Netanyahu'nun seleflerinden Ehud Olmert gibi hüküm giymesi mümkün olabileceği gibi siyasi hayatı da sona erebilecektir.

c. İç Siyaset

İsrail'de seçim sonrası şekillenecek siyasi atmosferin toplum kesimleri tarafından olumlu algılanması halinde protestoların son bulacağı öngörülmekle birlikte Netanyahu'nun zaferi sonrasında İsrail'i nasıl bir geleceğin beklediği belirsizdir. Zira Netanyahu'ya ve onun temsil ettiği mevcut düzene bu kadar tepki varken halkın yeniden teveccühünü Netanyahu'dan yana kullanmasıyla ortada çözülmesi gereken daha büyük bir toplumsal sorun olduğunu iddia etmek yanlış olmayacaktır. Bu durumda iki seçenek söz konusu olabilecektir.

İlki muhtemelen seçimin manipüle edilmiş olabileceğidir ki 2016'daki ABD seçimleri sonrası gündeme gelen yabancı ülke müdahalesinin soruşturulması gibi bir sürecin yaşanması kaçınılmaz olacaktır. Bu durumda zaten gergin olan toplumsal fay hatlarının daha aleni bir çatışmaya evrilmesi söz konusu olabilecektir ki en kötü durum senaryosu bu olacaktır. İkinci seçenek ise aylardır sokaklara yansıyan memnuniyetsizliğe rağmen halkın Netanyahu'nun son normalleşme hamlelerine kanarak bu sürecin İsrail'in bekasına katkı sağlayacağına inanıp sabık başbakanlarının arkasında durmasıdır. Böyle bir senaryonun gerçekleşmesi halinde İsrail halkının söylemleriyle eylemlerinin birbirini tutmadığını iddia etmek mümkün olacaktır. Ancak nihayetinde halkın tercihi esas olduğundan bu durumda İsraillilerin kaderlerine katlanmaları gerekecektir.

ç. Dış Politikaya Olan Etkileri

Protestoların dış politikaya nasıl yansyacağını ancak seçimler sonrası oluşacak yeni siyasi tablo gösterecektir. Zira seçim sonucunda ülkeyi yönetmesi için mührün tekrar Netanyahu'ya verilmesi halinde mevcut dış politikanın kabul gördüğü ve sürdürülmesinin talep edildiğini söylemek yerinde olacaktır. Ancak yine önceki üç seçimde olduğu gibi hiçbir partinin veya ittifakın çoğunluğu sağlayamaması halinde halkın iç politikadaki beklentileriyle dış politik kazanımlarını birbirinden ayırdığı ve kendilerini gelecekte kimin yönetmesini istedikleri konusunda kararsız kaldıkları söylenebilecektir. Süregelen protestolarla uyumlu olarak Netanyahu ve partisi Likud'un yerine daha liberal söylemi haiz parti ve ittifakların seçmenin ilgisine mazhar olması halinde dış politika ağırlıklı Netanyahu vizyonunun toplumda karşılık bulmadığı ileri sürülebilecektir.

Ülkeyi yönetmesi için mührün tekrar Netanyahu'ya verilmesi halinde mevcut dış politikanın kabul gördüğü ve sürdürülmesinin talep edildiğini söylemek yerinde olacaktır.

Ancak böyle bir senaryo durumunda İsrail halkının iç ve dış politika beklentileri hususunda dengeli bir yaklaşım sergilediği ve kendisini yönetenlerden sadece dış politika kazanımları değil, iç politikada da sorun çözen bir hükümet arzuladığı söylenebilecektir. Buna mukabil dış politikayı ABD başkanına bağlayan zihniyetin kabul görmediği de anlaşılmış olacaktır. Zira İsrail'in kurulduğu tarihten beri ABD ile çok yakın

ilişkiler tesis ettiği bir sır olmasa da Netanyahu ile Trump arasındaki gibi uyumlu bir dönem tarihte vaki değildir. Böyle dönemlerde her şeyin yolunda gitmesi halinde muazzam kazanımlar elde edilmesi mümkün olmakla birlikte, şimdi olduğu gibi kötü durum senaryosunun gerçekleşip, ABD'de yönetim değişmesiyle bunun İsrail'e nasıl yansıtacağı ise henüz belirsizdir.

Sonuç

İsrail, pek çok farklı dini, etnik ve kültür kökeninden gelen insanlar tarafından kurulmuş bir devlettir. Yahudiliğin hem dini hem de etnik bir kavram olarak kabul edilmesi nedeniyle, devletin kurulması ve sonrasında buraya göç ettirilen herkesin Yahudi olarak kabul edilip içselleştirildiğini söylemek mümkün değildir. Her ne kadar sonradan getirilenler için dini otoritelerden uygunluk görüşü alınmış olsa da Aşkenaz ve Sefarad din adamları arasında bu konuda da tam bir mutabakat olmadığı bilinmektedir. Dolayısıyla İsrail devletinin dünyadaki tüm Yahudilerin vatani olduğu gibi bir iddiası olsa da bu iddianın aslında Yahudi ama mümkünse beyaz ırktan olan için makbul olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Bunun aksindeki söylemlerin ne kadar gerçeği yansıttığı, yukarıda sayılan protesto gerekçelerinden anlaşılmaktadır.

Aşkenaz, Sefarad veya Mizrahi olsun bütün kesimler kendilerini asıl, diğerlerini ise nüsha olarak görmekte, buna mukabil kendileri için öngördükleri hak edişleri diğerleri için zül addetmektedirler. Dolayısıyla bu üç ana akım bile aralarında süper otorite olmak konusunda mutabık kalamamışken Falaşaların ve diğer Yahudi olma iddiasındaki soy ve ırkların pek şansları bulunmamaktadır. Bu ayırım temel kırılma noktası olmakla birlikte daha sonraları ortaya çıkan ve dünya görüşüne göre farklı yorumlara sahip seküler-muhafazakâr veya ortodoks-revizyonist Yahudi ayrımları da İsrail toplumundaki ayrımı belirginleştirmektedir. Bununla birlikte Siyonist olan veya olmayan, hem Siyonist hem de sosyalist olanlar ve Siyonist olmakla birlikte muhafazakâr olanlar da toplumdaki çeşitliliği arttırmaktadır.

Tüm bunların üzerine bir de nüfusun ¼'nün Yahudi olmayanlardan oluşması, toplumsal yapıyı iyice karışık hale getirmektedir. Yahudi olmayan bu kesimin büyük çoğunluğunun da temelde İsrail'in varlığına karşı olan Filistinlilerden müteşekkil olduğu hesaba katılınca ortada çözümlenmesi pek de mümkün olmayan bir sorun olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. İsrail'in en önemli başarısı tüm bu farklılıklara rağmen dışarıdan bakıldığında yekpare bir görüntü verebilmesidir. Bu da İsrail'i olduğundan daha kuvvetli göstermektedir. Özellikle Ortadoğu bölgesindeki bütün ülkelerin, İsrail'de olduğu gibi birbirinden çok farklı kimliklerden oluşmasına rağmen neden böyle bir başarı hikayesi yazamadıklarının sebebi de bu ayrıntıda gizlidir.

Dolayısıyla İsrail ile ilişki tesis edilirken, bu farklılıkların bir zafiyet mi yoksa zenginlik mi olarak algılanacağı sonucu etkileyen yegâne tercih olacaktır.

Bu çalışmanın konusu olan protestoların da bu kapsamda ele alınması isabetli olacaktır. Zira protestoların bir kısmı dezavantajlı bazı grupların yaşam kalitelerini arttırarak daha rahat bir yaşam sürmek gayesiyle meydanlara çıkması şeklinde olduğu gibi büyük bir kısmı da kendi ülkelerinin daha iyi bir yer olmasını amaçlamaktadır. Netanyahu gibi pragmatik bir siyasetçinin de toplumdan yükselen taleplere daha fazla dayanamayacağı ortadadır. Keza her ne kadar kendisinin siyaset tarzı muhalefet tarafından eleştirilmiş olsa da özellikle son dört yılda ülkesine sağladığı kazanımlar ortadadır. Dolayısıyla onun bile bu kazanımların kaybına yol açacak yanlışlarda ısrar etmesi düşünülemez.

Ancak toplumdan gelen bu uyarı mesajlarının iyi okunamaması veya dezavantajlı kesimlerin taleplerine cevap verilememesi durumunda, İsrail'in bölgesel iddiasını zora sokacak gelişmelerin vuku bulması da söz konusu olabilecektir. Toplumun büyük çoğunluğunu oluşturan Yahudi nüfus, dini algılayış ve uygulama konulardaki farklı kesimlere ayrılmış olsa da özellikle Holokost hatıratı nedeniyle tekrar benzer bir muameleye maruz kalmamak için gerektiğinde aynı noktada buluşup ülkelerinin bekası için mücadele etme kararlılığındadırlar. Her ne kadar son dönemlerde açılım politikaları hayata geçirilerek bölgedeki Arap devletleriyle yakın ilişkiler tesis edilmiş olsa da, nihayetinde Yahudilerin kendilerinden olmayanlara genel bir güvensizliği olduğu da bilinmektedir. Dolayısıyla bu gibi protestolardan yola çıkarak İsrail'in çözüleceğine yönelik tahminlerde bulunmak gerçekçi olmayacaktır. Buna rağmen protestoların hükümetin devamında etkili olacağı da bir gerçektir. Dolayısıyla bu gelişmelerin yakından takip edilmesi ve İsrail siyasetine nüfuz etmek isteyenlerin, bahsedilen katmanların arasına girerek siyaseti etkilemesi mümkün olabilecektir.

Kaynakça

972Magazine, "Israel's Nation-State Law: 'Apartheid is a process'", 19 Temmuz 2018, <https://www.972mag.com/israels-nation-state-law-apartheid-is-a-process/>

AA English, "Anti-Netanyahu protests to lead to bloodshed: Minister", 26 Temmuz 2020

AA English, "Bedouins protest Israeli confiscation of land", 23 Haziran 2020, <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/bedouins-protest-israeli-confiscation-of-land/1886322>

Adallah, "Petition for an Order Nisi", HCJ 5866/18, Haifa, 7 August 2018, https://www.adalah.org/uploads/uploads/Jewish_Nation_State_Law_Petition_English_Final_October_2018.pdf

Al Jazeera, "Israel's Netanyahu rails against protesters asking him to resign", 2 Ağustos 2020

Eran Kaplan, "The Jewish Radical Right Revisionist Zionism and Its Ideological Legacy", The University of Wisconsin Press, 2005

Haaretz, "Netanyahu's Tape Scandal Explained: Will Secret Negotiations With Adelson's Media Rival Force Him to Resign?", 10 Haziran 2017

Haydar Oruç, "Yolsuzluk Soruşturmalarının İsrail Siyasetine ve Türkiye-İsrail İlişkilerine Etkisi." Dış Politika Dergisi 5 (2018): 205–16

İsmail Başaran, "Muhafazakâr Yahudilik Siyonizm İlişkisi", Mizanü'l-Hak İslam İlimleri Dergisi, sy. 2, 2016, s. 75-86.

Jerusalem Post, "Controversial Jewish nation-state bill passes into law", 19.07.2018, <https://www.jpost.com/israel-news/controversial-jewish-nation-state-bill-passes-into-law-562898>

Joshua Project, "Israel country demogprahy report", <https://joshuaproject.net/countries/IS>

Neiman Foundation, "The Israeli Press under Pressure", 27 Şubat 2017, <https://nieman.harvard.edu/articles/the-israeli-press-under-pressure/>

NGO Monitor, "Foreign Government Funding for Israeli Political NGOs 2009/2010", 15 Kasım 2011

Peter Lintl ve Stefan Wolfrum, "Israel's Nation-State Law", SWP Comment 2018/C 41, October 2018, https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2018C41_ltl_wlf.pdf

Shmuel Even, "The Israeli Economy on the Eve of the Second Lockdown: A Strategic Outline for the Future", INSS Special Report, 17 Eylül 2020, <https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/special-publication-17092020.pdf>

Süha Yurdakul, "İsrail'deki Yahudi Toplum Yapısı: Dindarlık Analizi", İnsamer, 19.12.2018, <https://insamer.com/tr/israildeki-yahudi-toplum-yapisi-dindarlik-analizi>

Şalom, "Aşkenaz-Sefarad ilişkileri, Farklılıklar", 27.02.2013

The Independent, "Israel: 'Some NGOs are seen as the enemy from the inside'", 11 Mayıs 2016

Tikvah Fund, "The Jews' Right To Statehood: A Defense", <https://tikvahfund.org/uncategorized/the-jews-right-to-statehood/>

Times of Israel, "Thousands protest nationwide against Netanyahu as demonstrations ratcheted up", 25 Temmuz 2020

VOA, "Thousands Protest Corruption, Netanyahu in Tel Aviv", 9 Aralık 2017

White House, "Abraham Accords Peace Agreement: Treaty of Peace, Diplomatic Relations and Full Normalization Between the United Arab Emirates and the State of Israel", 15 Eylül 2020

White House, "Remarks by President Trump and Prime Minister Netanyahu of the State of Israel in Joint Statements", 28 Ocak 2020

Yahel, Havatzelet. "Land Disputes between the Negev Bedouin and Israel." Israel Studies 11, no. 2 (2006): 1-22. Accessed December 14, 2020. <http://www.jstor.org/stable/30245791>.

Yunus Can Polat, "İsrail Siyasetinde İşçi Parti Hegemonyasının Sonu ve Likud ile Radikal Dinci Partilerin Yükselişi", Alternatif Politika, 2018, 10 (3): 374-405

